

Ірина Фаріон,
доктор філологічних наук,
доцент, професор катедри української мови.
Національний університет «Львівська політехніка»
Iryna.d.farion@lpnu.ua

АНТРОПОНІМ ЯК ЕТНОІДЕНТИФІАТОР ТА ПОЛІТИЧНИЙ ЗБУДНИК

У тезах на прикладах використання антропонімів в художньому тексті та сучасній суспільній дійсності розкрито їхню етноідентифікаційну функцію, що має показове політичне значення. Наголошено на важливій місії українських філологів повсюдно домагатися вживання антропонімної лексики в питомій фонетико-словотвірній та граматичній формі як надійного способу подолання інтерферентно-асиміляційних процесів.

Ключові слова: антропонім, етноідентифікація, чужомовне походження, автоантропоетнонім, соціолінгвальний контекст.

Антропонімна лексика, попри її чужомовне походження (переважно латинське, грецьке та жидівське тощо) є адресою народу. Це найзагальніші та найіндивідуальніші, найбільш міжнародні та водночас найбільш національні лексеми. Їхнє фонетико-морфологічне та словотвірне освоєння є новонабутою національною пропискою чи паспортизацією: «...всьяке ім'я є не паличка, а сутнісний знак [речі], символ, обтяжений довгим шлейфом історико-культурної наповненості, і зміна імені – завжди входження в мережу інших смислових зв'язків, а відтак і зміна істоти перейменованого» [1, с. 222]. Називаючи себе, представники кожної нації усвідомлюють свою особливість, навіть якщо беруть для називання універсальні антропоніми на зразок *Івана* (жид. *Йоханан* – буквально *Божя благодать*), що у фр. *Жан*, англ. *Джон*, нім. *Йоганнес* (*Ганс*), сканд. *Юхан*, ісп. *Хуан*, італ. *Джованні*, пол. і чес. *Ян*, молдов. *Іво*, євр. *Jōchanan* чи *Гаврила*, що в лат. *Gabriel*, ст.сл. *Гаврииль*, бр. *Габрыэль*, п. *Gabrel*, слц. *Fridrich*, ч. *Bedřich*, уг. *Gabor*, рум. *Frederic*, молд. *Гаврил*.

Чи не найкраще підтверджує це творчість Лесі Українки, як і її автоантропоетнонім, якому нема аналогів у світі як демонстративній національній ідентифікації – вона УКРАЇНКА. Такі ж знакові і її герої як у плюсовій, так і мінусовій системі координат.

До прикладу, головна героїня вилученої зі шкільної програми «Боярині», опинившись з волі її чоловіка в Московії, протестує проти російських Аннушек Ванечек та Аксінь і наказує: «*Ти, Ганнусю, мене таки Оксаною зови!*» [3, с. 55].

Натомість у творі на теми римсько-галилейської історії «Йоганна, жінка Хусова» авторка через зміну фонетико-словотвірної форми антропоніма *Хуса* на *Хузан* викриває прислужництво Хуси – приставника Ірода Антипи –

римським поневолювачам. В діялозі межі матір'ю Мелголою і сином Хусою розлам світів: вірності і зради, традиції й пристосування, закорінення й плиткості. Мова сигналізує про кардинальну зміну цінностей, фокусом яких стає латинізація антропоніма *Хуса* на *Хузан* – світ національної свободи протиставлено світу колоніального рабства:

Хуса
Промов по-нашому, а я приставлю
Таку рабиню, що по-римськи вміє,
Вона твої слова перетовмачить.
Вже ж гості вибачать старій людині,
Що інших мов, крім рідної, не знає.
Я тільки про одно тебе прошу:
При гостях не кажи на мене **Хуса**,
Зови мене **Хузаном**, – се по-римськи.

Мелхола
А се ще що за новина – «Хузан?»
Твій батько звався **Хусою**, і сина
На честь йому я нарекла так само!
То ти свого зрікаєшся імення
Для римських заволок?! [2, с.166–167].

Саме в антропонімній лексиці соціолінгвальний контекст сягає свого апогею. Тож закономірно, що 1888 року цар Олександр III видав указ «*Про заборону вживання в офіційних установах української мови та хрещення українськими іменами*» [4, с. 70] на зразок Дімітрій, а не Дмитро, Йоан, а не Іван, Іосіф, а не Йосип, Єкатеріна, а не Катерина тощо.

Мій досвід відвідин одного з дитячих садочків Львова 2010 року з нагоди Дня рідної мови і мимовільне знайомство з дітьми через апелювання до їхніх імен тоді викликали нечувану бурю в шклянці води, позаяк я посміла на журналістську камеру звернути увагу, що діти у вишиванках в українському садочку не ідентифікують себе граматично правильними формами українських імен на зразок *Міша*, а не *Михайлик*, *Машиа*, а не *Марічка*, *Наташа*, а не *Наталя*, *Вася*, а не *Василько* та ін. (див. <https://www.youtube.com/watch?v=fGsMVti9ueE>).

Ім'я як універсальний знак – це водночас мовно-національний витвір, і визначальну роль у цьому відіграють суфікси як найкраща візитівка щодо мовної, а тим самим і етногенетичної належності носія власної назви [6, с. 32]. Саме вони, суфікси, є інформаційно-національними кодами антропоніма. І саме це суфіксально-фонетичне національне освоєння в середовищах манкуртів і ворогів викликало феєричне біснування.

Одіозний народний депутат від партії регіонів, автор антиукраїнського мовного закону «Про засади державної мовної політики» (2012 р.) В.

Колесніченко вимагав відкрити кримінальну справу проти мене за начебто «*приниження честі і гідності вихованців ДНЗ № 67 м Львова*». Прокуратура Львівської області Личаківського району «*в порядку ст. 97 КПК України з приводу порушення прав вихованців ДНЗ № 67 м. Львова*» здійснила опитування батьків начебто постраждалих дітей і констатувала: «*...зібрані матеріали перевірки свідчать про те, що в діях Фаріон І. Д. відсутній прямий умисел на пониження честі і гідності вихованців ДНЗ №67 м. Львова, оскільки вона роз'яснювала правильне фонетичне вимовляння українських імен, а тому в порушенні кримінальної справи за ч. 1 ст. 161 КК України слід відмовити згідно ст. 6 п. 2 КПК України у зв'язку з відсутністю діях Фаріон І. Д. складу злочину*» [5].

Цей приголомшливий соціальний епізод найкращий доказ знаковості антропоніма як етноідентифікатора та політичного збудника. І що активніше філологічна спільнота публічно картатиме такі і подібні форми антропонімної асиміляції (за Лесею Українкою «*хузанізації*» імен), то швидше ми назавше розірвемо зв'язок з багатостолітньою московською окупацією, що має передусім ментальний характер.

Отже, антропонім як етноідентифікатор та політичний збудник має таку ж давню історію, як саме людство, про що більш ніж символічно в художньо-історичній формі відтворила Леся Українка на прикладі Хуси, що захотів стати Хузаном всупереч материнській волі, аби прислужитися римлянам-завойовникам. Сьогодні ця антропонімна проблема не менше знакова: саме антропоніми в питомій фонетико-словотвірній та граматичній адаптації в умовах антиколоніального протистояння набувають значення національних прапорів та політичних позицій. Ціна боротьби за питому форму антропоніма може загрожувати відкриттю кримінальної справи. Чи не вкотре це підтверджує онтологічно-ідентифікаційну природу наших імен та їхніх освоєних форм?

Список літератури

1. Забужко Оксана. Хроніки від Фортінбраса. Вибрана есеїстика 90-х. К.: Факт, 1999.
2. Леся Українка. Зібрання творів у 12 т. К.: Наукова думка, 1976 р., т. 5, с. 158 – 200.
3. Леся Українка. Бояриня. Київ, 1991.
4. Лизанчук Василь. Геноцид, еноцид, лінгвоцид української нації: хроніка. Навчально-методичний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008.
5. Постанова про відмову в порушенні кримінальної справи від 13 березня 2010 р., м. Львів, № 29 пр. Прокурор Личаківського району м. Львова, старший радник юстиції В. В. Куць
6. Rospond S. Struktura pierwotnych etnonimów slowianskich // Rocznik Sławistyczny. 1966, t. 26.